

**Дзяржаўная ўстанова адукацыі
“Ашмянскі цэнтр творчасці дзяцей і моладзі”**

Спадчына малой радзімы

Аўтары:

Турлай Вераніка, 15 гадоў

Шыдлоўская Ангеліна, 10 год

Вайцяхоўскі Ілля, 10 год

Шыдлоўскі Егор, 10 год

узорная дзіцячая

студыя “Чароўны куфэрак

Каардынатары даследванняў:

**Бурдук Вікторыя Іванаўна-
намеснік дырэктара па вучэбна-
метадычнай рабоце**

**Абдуліна Наталля Зыгмундаўна-
метадыст**

**Вайцяхоўская Наталля Мікалаеўна-
загадчык аддзела дэкаратыўна-
прыкладной творчасці”**

Ашмяны

ЗМЕСТ

<u>Пашпарт праекта</u>	3
<u>Уводзіны</u>	4
<u>Глава 1. Даследчая работа над праектам</u>	5
<u>Глава 2. Жыццё і творчасць Вінцука Адважнага</u>	7
<u>Глава 3. Гісторыя развіцця і сучаснасць батлеечнага тэатра</u>	9
<u>ЛІТАРАТУРА</u>	13
<u>ЗАКЛЮЧЭННЕ</u>	14
<u>Дадатак 1 Падарожжа да роднага краю пісьменніка</u>	15
<u>Дадатак 2 Тэхналогія вырабу лялек для батлейкі</u>	27
<u>Дадатак 3 Выраб лялек для пастаноўкі</u>	31
<u>Дадатак 4 Пастаноўка п'есы «Адам і Анэлька»</u>	32
<u>Дадатак 5 П'еса «Адам і Анэлька»</u>	34
<u>Дадатак 6 Выбраныя творы Вінцука Адважанага “Кнігазбор” Мінск 2011</u>	

Пашпарт праекта

Назва праекта	Спадчына малой радзімы
Тып праекта	Даследчы, творчы
Адукацыйная вобласць	Народная творчасць
Метады выкарыстання ў праекце	-стварэнне творчай групы па распрацоўцы і рэалізацыі праекта; -наведванне раённай бібліятэкі, музея, касцела; -вывучэнне архіўнай інфармацыі па тэме; -пошук матэрыялаў пра жыццёвы і творчы шлях Язэпа Германавіча (Вінцука Адважнага); -наведванне выставачнай экспазіцыі у школьным музеі, прысвечанай творчасці пісьменніка.
Тэрміны рэалізацыі	2018-2019 навучальны год
Узрост удзельнікаў	Ад 7 да 14 год
Чаканыя вынікі	-адраджэнне культуры роднага краю, нашай спадчыны праз батлеечны тэатр
Узаемадзеянне з установамі і арганізацыямі	- Раенная дзіцячая бібліятэка г.Ашмяны; -Ашмянскі краязнаўчы музей імя Ф.К.Багушэвіча; -школьны музей ім. Корзуна в.Гальшаны; -Царква Святога Іаана Хрысціцеля в.Гальшаны.
Формы прадстаўлення вынікаў праекта	Пастаноўка батлеечных п'ес

Уводзіны

Актуальнасць праекта:

Задача выхавання патрыятызму была актуальнай і будзе актуальнай ва ўсе часы існавання сістэмы адукацыі і дзяржаўнасці. Менавіта яна дае магчымасць выкарыстання для сябе і краіны гістарычнага вопыту народа, калі можна ўзяць з мінулага ўсё патрэбнае для вырашэння сённяшніх задач, забяспечыць сувязь пакаленняў і падтрымаць пераемнасць у захаванні гісторыка-культурных каштоўнасцей грамадства..

Ашмяншчына — старонка з багатай гісторыяй, самабытнай культурай, вялікай духоўнай спадчынай. Спадчынай, якая сёння, на жаль, у многім забыта, але якая ўсё роўна жыве і сілкуе народ, бо ўжо закладзена ў яго генетычны код. Вельмі важна з самага малку адчуць у сабе пачуццё Радзімы — зямлі, на якой мы нарадзіліся, якая дала нам жыццё — усё тое, што набыта і адпрацавана ў мінулым нашымі продкамі, пашану да якіх мы мусім набыць праз любоў да сваіх бацькоў, да сям'і і роду, да сваёй малой Радзімы — вёскі, горада, краю. Кожны край мае сваю гісторыю, самабытную непаўторную культуру і прыродную спадчыну. Вывучэнне гістарычнага мінулага дазваляе ўбачыць малюнкi жыцця нашых продкаў, паказаць вытокі сучаснасці. Тым больш, кожны чалавек павінен ведаць гісторыю родных мясцін, культурныя традыцыі свайго краю, знакамітых землякоў — продкаў і суайчыннікаў, якія многа зрабілі для нашай Бацькаўшчыны.

Чамусьці так атрымалася, што мала хто з нас ведае свае глыбокія карані. І чым глыбей карані аддаляюцца ў даўніну, тым меней пра іх мы ведаем.. Веску Гальшаны наведвае вялікая колькасць турыстаў, але больш іх цікаваць Гальшанскі замак. Мало хто ведае, што на старажытнай Гальшанскай зямлі жыў Язэп Германовіч (Вінцук Адважны), што менавіта ім напісана вялікая колькасць твораў пра сваю радзіму. Сёння на тэрыторыі вёскі нават няма таго месца, якое сведчыць аб тым, што тут нарадзіўся і жыў славуці дзеяч, святар і пісьменнік. І мы вырашалі, што наш праект будзе менавіта аб ім.

А таксама дапаможам захаваць, выратаваць, вярнуць з нябыту тое, што можа знікнуць назаўсёды. Мы павінны вывучаць сваю родную мову, ведаць і шанаваць сваю гісторыю.

Працуючы над праектам, мы правялі ўсебаковае і цэласнае даследаванне, апісалі найбольш адметныя старонкі з гісторыі жыцця пісьменніка, паэта, дзеяча эміграцыі Язэпа Германовіча (вядомы таксама пад псеўданімам Вінцук Адважны), збіралі матэрыялы аб творчай дзейнасці і працоўным шляху славітага беларускага каталіцкага святара, аб развіцці батлейкі на нашай бацькаўшчыне. Усе гэта выпрацоўвае пачуццё калектывізму, партнёрства, дазваляе ўбычыць вынік сумеснай працы, ганарыцца ім.

Мэта праекта:

фарміраваць веды аб родным краі, выхоўваць патрыятызм, нацыянальную свядомасць, любоў да бацькаўшчыны праз батлеечны тэатр.

Задачы праекта:

- знаемства з культурнай спадчынай свайго рэгіёна;
- знаемства з жыццёвым і творчым шляхам беларускага пісьменніка Язэпа Германовіча;

- стварэнне матывацыі да даследчай дзейнасці;
 - выкарыстанне сабранага матэрыяла для пастаноўкі п'есы "Адам і Анэлька"
- Гіпотэза** : дадзены праект не толькі ўзбагаціць веды аб родным краі, але і акажа станоўчы ўплыў на фарміраванне грамадзянска-патрыятычнай свядомасці, а таксама будзе спрыяць адраджэнню і вывучэнню беларускай гісторыі.

Глава 1. Даследчая работа над праектам

Адзін з любімых куточкаў нашай Радзімы - гэта Ашмянская зямля. Тут мы нарадзіліся, падраслі, пайшлі ў школу. Мы жывем ў горадзе. Ён у нас невялікі, але акуратны і прываблівае сваёй прыгажосцю. У чацвертым класе мы пачалі вывучаць гісторыю стварэння малой Радзімы. У нас прыгожы край, мужны, працавіты і гасцінны народ. Падчас размовы з педагогамі на занятках па інтарэсах, даведаліся многа цікавага пра яго гісторыю, людзей, якія тут жылі. Нам часта гавораць, што радзіма гэта тое, дзе знаходзіш жыццёвыя сілы. Што мы павінны памятаць: родная мясцінка — гэта і мова, якую можна пачуць толькі тут, і людзі, з якімі хочацца размаўляць.

Увогул, нам падабаецца адкрываць для сябе нешта новае, таму і вырашылі больш падрабязна пазнаёміцца з гістарычнымі падзеямі Ашмянскага раёна. Сваё падарожжа пачалі з вёскі Гальшаны. У гэтай весцы вельмі багатая гісторыя. Мы не раз чулі пра Гальшанскі замак, пра княгіню Соф’ю Гальшанскую, пра яе мужа караля Ягайлу і яшчэ шмат цікавага.

Тут жыве бабуля Ангеліны і Ягора, якая і прапанавала пачаць нам сваё падарожжа з касцела францісканцаў, які з’яўляецца архітэктурнай цэннасцю, і быў пабудаваны ў 1618 годзе. У касцэле нас ветліва сустрэў ксендз Багуслаў. Ён нам раскажаў пра жыхароў вёскі Гальшаны, пра іх звычаі, каштоўнасці, пра цяжкі лёс у далёкім мінулым. Пра тое, што ў Гальшанах жывуць людзі, якія ганарацца сваёй вескай і імкнуцца захаваць сваю гісторыю і традыцыі, родную мову. Але больш за ўсё нас зацікавіла гісторыя пра Язэпа Германовіча, вядомага пад псеўданімам Вінцука Адважнага, каталіцкага святара і пісьменніка, які нарадзіўся ў Гальшанах. Ксендз Багуслаў парадзіў нам звярнуцца ў школьны гісторыка-краязнаўчы музей імя Э.С. Корзуна.

Гісторыка-краязнаўчы народны музей імя Эдуарда Корзуна заснаваны ў 1963 годзе. У 1995 годзе перааформлены і ў 1997 годзе яму было прысвоена званне **народны**. Музей ўключае у сябе экспазіцыі: заснаванне Гальшан; Гальшаны пад уладай Сапег; Гальшаны ў XIX стагоддзі; Гальшаны ў XX стагоддзі; знакамітыя людзі Гальшан; -пасляваеннае будаўніцтва. Тут нам і давялося пазнаёміцца з экспазіцыямі, якія звязаны з жыццём Вінцука Адважанага.

Па дарозе мы сустрэлі дом, дзе прайшлі дзіцячыя гады будучага пісьменніка Язэпа Германовіча, а таксама школу, у якой ен вучыўся.

Далей нас чакала запланаваная экскурсія у раеную бібліятэку, дзе нам далі артыкул “ (Настаўніцкая газета ад 03 верасня 2005 года)” аўтар паказвае Вінцука Адважнага, як чалавека глыбока веруючага. У апавяданнях і паэмах Германовіча дзейнічаюць прататыпы яго землякоў, жыхароў мястэчка Гальшаны. Тут скарыстаны сюжэты месцаковага жыцця, мясцовая гаворка, прымаўкі. Старажылы ўспамінаюць, што творы пісьменніка чыталіся з цікавасцю, так як былі напісаны на роднай мове, з выкарыстаннем мясцовых выразаў, слоў. Са старонак яго кніг гальшанцы пазналі сваіх знамых, суседзяў, а таксама месцаковыя жыццёвыя гісторыі.

Пасля бібліятэкі мы наведаліся ў Ашмянскі краязнаўчы музей імя Францішка Багушэвіча. Тут нас чакалі супрацоўнікі музея, якія паведалі нам

шмат цікавага пра батлейку на Ашмяншчыне.

На нашай малой радзіме праводзяць батлейкі выключна біблейска-містэрыяльныя. У касцэле святога Міхаіла Архангела па сцэнарыях “Цар Ірад”.

Падарожжа нам вельмі спадабалася, кожны з даследчыкаў падзяліўся сваімі уражаннямі ад здабытых ведаў. На гэтым праца творчага калектыва не скончылася. У нас ўзнікла ідэя зрабіць батлеечную пастаноўку на адзін з твораў Вінцука Адважанага. Чаму мы выбралі гэты твор? Бо без мінулага няма сучаснага. Мы, сучасная моладзь, не ведаем як жылі жыхары Гальшан у той час, якое адзенне насілі, як размаўлялі, чым захапляліся. Анэлька, Адам, Цетка Агата- жыхары вескі Гальшаны, суседзі пісьменніка. Праз іх аўтар паказаў мінулае Гальшан. І ў гэтым творы мы разам з героямі апавядання прайшлі па старажытных вуліцах, убачылі стары касцёл, царкву, замак вачыма аўтара. П’еса “Адам і Анэлька” – гэта свайго рода вандроўка ў мінулае Ашмян і Гальшан.

Мы ўпэўнены, што апавяданне “Адам і Анэлька”, вабіць шчырасцю і верай у гарманічную сувязь чалавека і свету, акрыляе і натхняе сваёй шчырай любоўю да нашай малой радзімы.

Мы з захапленнем прыступілі да пашыву лялек. Праца гэта нам здалася вельмі крапатлівай, таму на занятках у аб’яднанні па інтарэсах “Вясёлка пазнання” нам патрэбна была дапамога педагога Ромаш Наталлі Уладзіміраўны. Выконваючы гэты праект, мы вывучылі гісторыю ўзнікнення лялек, пазнаёміліся з рознымі матэрыяламі для іх вырабу, навучыліся іх лялек.

Праца, здавалася, падыходзіла да фіналу, але выдатныя самастойна пашытыя лялькі падштурхнулі нас зрабіць на базе Ашмянскага цэнтра творчасці вечар для кружкоўцаў, прысвечаны пастаноўке п’есы “Адам і Анэлька”. Мы ўжываліся ў ролі і адчувалі сябе сапраўднымі акцёрамі.

У ходзе нашага даследвання мы далучыліся да духоўнай скарбонкі свайго народа, апынуліся ў ролі акцёраў, рэжысёраў, дызайнераў, мадэльераў, мастакоў, гісторыкаў. Вынікі асвяцілі на сайце, а таксама прапанавалі падаць інфармацыю у раенную газету “Ашмянскі веснік”.

Глава 2. Жыццё і творчасць Вінцука Адважнага

Беларускі каталіцкі святар, пісьменнік, паэт, дзеяч эміграцыі Язэп Германовіч, вядомы таксама пад псеўданімам Вінцук Адважны, нарадзіўся 4 сакавіка 1890 года ў славутым мястэчку Гальшаны Ашмянскага павету. Шэраг твораў яго не абмінулі апісанні гэтага старажытнага мястэчка. Аднак самыя дакладныя звесткі аб гальшанскім жыцці мяжы 19 і 20 стагоддзяў адлюстраваны ва "Успамінах", напісаных у Лондане ў 1973 - 1974 гадах. Ня так даўно, перачытваючы " Успаміны", аўтар радкоў, звярнуў увагу на два абзацы, дзе апісваецца жыццё маленькага Язэпа ў доме на Ашмянскай вуліцы.

" ... мы мелі лепшую кватэру: большую і святлейшую, бо вокны выходзілі на вуліцу, дый тут жа праплываў ручай, у якім можна было мыць ногі і плёскацца" Вінцук Адважны паходзіў з сялянскай сям'і: бацькі – Станіслаў і Ганна (з дому Савіцкіх) Германовічы. У 1898-1902 гадах наведваў Гальшанскую народную школу, а наступныя чатыры гады – Ашмянскую гарадскую вучэльню. У Ашмяне сустрэўся з беларускім друкаваным словам, дзе яму і ягонай сястры Людвіні беларускі святар Гуневіч даў пачытаць багушэвічаўскую "Дудку беларускую".

У 1913 годзе Германовіч скончыў Віленскую духоўную каталіцкую семінарыю. Там ён быў запісаны літоўцам – звыклая практыка тагачасных касцельных кіроўных колаў запісваць беларусаў палякамі ці літоўцамі. У чэрвені 1913-га пасвечаны ў святары, тады ж распачаў душпастырскую дзейнасць як вікары ў мясцовасці Далістова Беластоцкага павету. Пазней працаваў у розных парафіях Беластоцкага дэканату (Беласток, Крынкі, Мсцібава, Вялікая Лапеніца).

Яшчэ ў 1921 годзе Германовіч уступіў у Таварыства Беларускай Школы, арганізаваў адну з беларускіх школ, у касцёле гаварыў казанні на беларускай мове. Гэта выклікала незадаволенасць найвышэйшай іерархіі, і Адважны змушаны быў пераехаць у Друю, дзе ў 1924-ым уступіў у ордэн марыянаў. Пачаткова выконваў абавязкі пробашча Друйскай парафіі, пазней быў магістрам навіцыяту і, акрамя таго, настаўнікам рэлігіі і лацінскай мовы ў Друйскай гімназіі.

Германовіч шырока выступаў у беларускім перыядычным друку свайго часу. Празаічныя і паэтычныя творы Вінцука Адважнага рэгулярна з'яўляліся на старонках папулярных выданняў ("Крыніца", "Chrysycijanskaja Dumka"). Праследаваўся польскімі свецкімі і духоўнымі ўладамі. З 1932-га – на місіянерскай працы ў Харбіне (Маньчжурія), дзе таксама быў дырэктарам гімназіі. У 1936-ым вярнуўся ў Вільню, кіраваў Беларускай марыянскай домам студэнтаў. У 1938-ым дэпартаваны разам са студэнтамі ў Цэнтральную Польшчу, адкуль у хуткім часе зноў выехаў у Харбін. У 1948 арыштаваны кітайскай паліцыяй і перададзены савецкім органам бяспекі. Быў засуджаны сталінскай сістэмай да 25 гадоў прымусовых работ у савецкіх канцлагерах. Знаходзіўся ў зняволенні ў Сібіры. Прайшоў пакутніцкі шлях, але ацалеў. Пасля смерці Сталіна вызвалены. Выехаў у Польшчу, пад канец 1959 году ў Рым, а неўзабаве пераехаў у лонданскі Дом Марыянаў.

Язэп Германовіч прымаў актыўны ўдзел у рэлігійным і культурным жыцці беларускага замежжа. Рэдагаваў часопіс "Божым шляхам" (Лондан). Пра сваё

знаходжанне ў канцлагерах напісаў успаміны “Кітай – Сібір – Масква”, якія выклікалі вялікую цікавасць, былі апублікаваныя на беларускай, італьянскай, польскай, літоўскай мовах. Не так даўно гэтая кніжка зазнала новае выданне.

У 2011-ым годзе ў папулярнай серыі “Беларускі кнігазбор” выйшла кніжка выбраных твораў Вінцука Адважнага. Чытаючы іх, можна адчуць сапраўдны смак рэгіянальнай беларускай мовы Ашмяншчыны. Помніка ж Язэпу Германовічу ў яго родных Гальшанах, на жаль, няма.

Ён пісаў пераважна пад крыптанімам В.А., псеўданімамі Вінцук Адважны, Лявон Ветрагон і іншымі. З 1919 г. друкаваўся на старонках «Крыніцы», «Беларускай Крыніцы», «Хрысціянскай Думкі» і іншых віленскіх часопісаў (допісы, гутаркі на бытавыя, маральна-этычныя і грамадскія тэмы). Працаваў у жанрах дзіцячай паэзіі, пісаў гумарыстычныя і сатырычныя творы, займаўся перакладамі. На эміграцыі ў Лондане цэлае дзесяцігоддзе (1964–1974) рэдагаваў часопіс «Божым Шляхам».

Жывучы на эміграцыі, Вінцук Адважны напісаў таксама шмат арыгінальных баек, зрабіў шмат перакладаў з Крылова, Крэсцкага і іншых вядомых аўтараў. На жаль, частка гэтых твораў загінула (напрыклад, напісанае ў Харбіне там і засталася). У пасляваенны перыяд шматлікія байкі, вершы, вершаваныя інтэрпрэтацыі біблейскіх матываў, успаміны айца Язэпа Германовіча друкаваліся ў часопісах “Божым шляхам” (які ён рэдагаваў) і “Зніч”. Творчасць святара-паэта, адданага патрыёта сваёй Радзімы Вінцука Адважнага наскрозь прасякнута хрысціянствам. Менавіта ў ім ён чэрпаў натхненне. Ксёндз Адам Станкевіч так каротка ахарактарызаваў яго творчасць: “...Справа народная ў В. Адважнага гэта частка справы Божай»[3].

Як адзначаюць некаторыя беларускія крытыкі, у творчасці Вінцука Адважнага моцна адчуваюцца ўплывы Францішка Багушэвіча – аднаго з заснавальнікаў беларускага Нацыянальнага Адраджэння. Гэтыя творы пазначаны шчырасцю беларускага патрыятызму, каларытам народнага гумару, у іх даволі часта аналізуюцца праблемы хрысціянскай маралі. У творах Вінцука Адважнага шмат духоўнай чысціні.

Памёр Язэп Германовіч 26 снежня 1978 году ў Лондане. Пахаваны на могілках Сэн-Панкрас. Усё сваё жыццё ён прысвяціў душпастырскай дзейнасці і адраджэнню беларускага народа.

А тэма радзімы – цэнтральная ў творчасці Вінцука Адважнага.

Глава 3 Гісторыя развіцця і сучаснасць батлеечнага тэатра

Батлейка – адна з форм лялечнага тэатра. Пачаткам існавання на тэрыторыі Беларусі лічыцца XVI стагоддзе, і было гэта звязана з рэлігійным святам нараджэння Хрыста. Сваю папулярнасць яна страціла ў XX стагоддзі.

На тэрыторыі Беларусі самай распаўсюджанай была двух'ярусная батлейка з простымі дэкарацыямі. Пераважалі двухпавярховыя з рухомымі лялькамі і кананічным афармленнем. Батлейка гэтага тыпу ўяўляла сабой вялікую больш за два метры, скрыню, якая мела два паверхі. Канструкцыя гэтай скрыні нагадвала царкву, якая мела ад аднаго да трох купалаў. На тэрыторыі краіны спачатку існавалі розныя

варыянты назвы гэтага старадаўняга тэатра – батлейка, батлеемка, ягорый, астмейка, жлоб і інш. Гісторыя ўзнікнення батлеек цесна злучана з каляднымі святамі. Першапачаткова ўсе сюжэты паказвалі біблейскія тэмы і героямі былі Панна Марыя, Немаўля Ісус, святыя. Пазней з'явіліся інтэрмедыі – камедыяны побытавыя эпізоды, якія чаргаваліся з кананічнымі сцэнамі. Прадстаўленні батлейкі можна падзяліць на тры віды: – біблейска-містэрыяльныя – сцэны з біблейскай гісторыі, якія трансліравалі вечныя хрысціянскія каштоўнасці добра і справядлівасці, зберагалі ўнікальныя традыцыі сярэднявечных містэрыяльных прадстаўленняў; – жарты і камедыяныя сцэнікі, у якіх знаходзілі водгук палітычныя і грамадскія падзеі з гісторыі беларускага народа. сцэнікі-дыялогі – побытавыя замалёўкі, часта сацыяльнай накіраванасці, у якіх увасобіліся розныя жанры беларускага фальклору, вылучаліся гумарам і народнай мудрасцю, у іх пераасэнсоўваліся культурныя традыцыі палякаў, украінцаў, яўрэяў, цыганоў і іншых народаў, якія жылі побач з беларусамі. З цягам часу паказы батлейкі аказалі істотны ўплыў на фарміраванне асаблівасцей каляндарна-абрадавай культуры шматлікіх рэгіёнаў Беларусі.

Майстэрства батлейшчыкаў спрыяла лакальнай ідэнтыфікацыі мясцовасці і ўславіла шматлікія населеныя пункты. Унікальныя батлеечныя камплекты, якія складаюцца з матэрыяльных (батлеечная скрыня, лялькі, рэквізіт, музычныя прылады) і нематэрыяльных кампанентаў (сцэнарыі, песні, тэхналогія кіравання лялькамі) перадаваліся ў спадчыну ад пакалення да пакалення лялечнікаў. Скрыні батлеек маглі мець ад аднаго да трох паверхаў, на якіх адбывалася дзеянне (як правіла, гэта было на верхніх паверхах). Ніжні паверх часта ўяўляў пекла, куды адмоўных персанажаў забіралі чэрці ці Смерць).

На тэрыторыі Беларусі распаўсюджанне атрымалі лялькі на цвёрдым стрыжні. Стрыжань і цела лялькі звычайна вырабляліся з мяккіх парод дрэва, набіваліся ватай, рыззём ці паперай. Памеры лялек былі ў сярэднім 23–27 см, але сустракаліся лялькі памерам 35 см і вышэй. Звычайна такімі рабілі адмоўных персанажаў. Пальчаткавыя лялькі выкарыстоўваліся тады, калі было неабходна адлюстраваць рухомасць персанажа. З даўніх часоў выявы чалавека і жывёл, увасобленыя ў ляльках і масках, былі актыўна задзейнічаны ў

семантыцы беларускіх аказіяльных (сітуацыйных) абрадаў. Гэтыя лялькі займалі ў жыцці чалавека вядучае месца ў момант узнікнення адмысловых сітуацый (засухі, хваробы, пажару) і захавалі сваю прысутнасць у батлеечным тэатры.

Беларуская батлейка з'яўляецца адным з самых вывучаных відаў еўрапейскага народнага тэатра дзякуючы шэрагу вядомых навукоўцаў (П. Бяссонаў, З. Бядуля, М. Вінаградаў, В. Гусеў, І. Ярэмч, Я. Карскі, В. Краснянскі, Я. Маркоўскі, У. Перэтц, Е. Раманаў, Г. Барышаў, А. Саннікаў, П. Шпілеўскі, П. Шэйн, М. Каладзінскі і інш.), якія ў свой час запісалі, вывучылі і ўславілі гэты від народнага тэатра, справядліва ўбачыўшы ў ім не проста лялечную забаву, а велізарны, сацыяльна-культурны пласт нацыянальнай культуры [2, с. 162]. Старажытная батлейка праіснавала амаль пяць стагоддзяў, перажыла перыяды росквіту і заняпаду. Паступовае яе аднаўленне пачалося ў Беларусі толькі ў канцы 80-х гг. XX ст. адначасова з аднаўленнем цікавасці беларусаў да нацыянальнай культуры і ростам нацыянальнай самасвядомасці. У Беларусі лялечны тэатр існаваў пад назвай «батлейка», у Расіі і ва Украіне – «вярцеп», а ў Польшчы ён называўся «шопка».

Тэатры батлеечнага тыпу, да якіх адносіцца батлейка, з'явіліся ў Еўропе ў XV ст. Шопкі, вярцёпы, батлейкі, па матэрыялах заходніх навуковых крыніц, вывучаных і абагульненых вядомым польскім даследчыкам тэатра лялек Х. Юркоўскім, былі невялікімі пераноснымі тэатрамі, мелі форму прамавугольнай скрыні, што складалася з некалькіх ярусаў (паверхаў), з якіх звычайна два ўяўлялі сабою своеасаблівыя сцэнічныя вокны.

На Ашмянскіх землях была аднапавярховая батлейка. Якая прадстаўляла сабой аднапавярховую скрыню, ці панарамную батлейку, па сваёй канструкцыі нагадвала жыллё беларускага селяніна. Пярэдняя яе сценка была з палатна, якое апускалася і падымалася, як заслона ў тэатры. У рэпертуары такой батлейкі пераважалі містэрыяльныя сюжэты, звязаныя з нараджэннем Хрыста і пакланеннем валхвоў. Скрыня ўяўляла сабой сцэну, дзе на працягу ўсяго прадстаўлення знаходзілася група герояў: Марыя, Іосіф, Ісус. Да скрыні прытасоўвалася адна ці некалькі зорак, якія з'яўляліся сімвалам Ражства.

Афармленню батлейкі надавалася вялікае значэнне. З даўніх часоў захаваліся яе тыповыя асаблівасці. Батлейка ўпрыгожвалася каляровай паперай, геаметрычнымі фігурамі з саломы, разьбой і вышыўкай. Сама батлейка выраблялася з фанеры таўшчынёй каля 3 мм і драўляных рээк

Батлейка разглядаецца сёння не толькі як унікальная тэатральная з'ява, але і як універсальная тэхналогія сацыяльна-культурнай дзейнасці, заснаваная на народнай (фальклорнай) культуры, культурных традыцыях, рамесніцтве, дэкаратыўна-прыкладных формах творчасці. У ей выразна прасочваецца сувязь як з дахрысціянскімі вераваннямі, так і з хрысціянскай рэлігіяй. Гэта – адна з

самых загадковых тэатральна-эстэтычных з'яў мінулага. Сёння батлейка найбольш актыўна аднаўляецца пры каталіцкіх касцёлах і праваслаўных цэрквах, але паступова становіцца запатрабаванай у дзейнасці розных устаноў культуры – гарадскіх і сельскіх дамоў культуры, музеяў, дамоў рамёстваў, дзіцячых школ мастацтваў, спартыўна-культурных цэнтраў аграгарадкоў, а таксама ў творчай дзейнасці аматарскіх і прафесійных тэатраў. Усё гэта сведчыць, што батлеечны тэатр – не архаічная з'ява, а этнакультурная тэхналогія, якая не толькі спрыяе захаванню нацыянальнай культуры, але і ўяўляе шырокае поле для інавацый, здольных прыносіць як культурны, так і эканамічны эфект. Гэта паказаў час і даказвае сучасная практыка.

Мастацтва батлейкі існуе і па сённяшні дзень.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

У ходзе рэалізацыі праекта мы глыбей пазнаеміліся з гісторыяй сваёй Бацькаўшчыны, сустрэліся з цікавымі людзьмі, навучыліся разумець, цаніць мінулае і сучаснае свайго народа, пазнаеміліся з традыцыямі, звычаямі, самабытнасцю культуры. Збіралі інфармацыю і вывучалі літаратурныя крыніцы па тэме праекта. Дзякуючы экскурсіі ў Гальшаны, ў поўнай меры акунуліся ў жыццё і творчасць Вінцука Адважнага, тым самым, гэта дапамагло ў стварэнні нашага праекта.

Самым цікавым і складаным была асноўная частка праекта – гэта пастаноўка пьесы “Адам і Анэлька”, апрацоўка і афармленне батлейкі, выраб лялек. З ўсёй адказнасцю мы падыйшлі да падбору персанажаў і іх касцюмаў. Для нас вельмі важна было, каб іх знешні выгляд адмаўляў часу, які апісваецца ў п’есе. Праведзена кропатлівая і аб’ёмная праца, якая дазволіла дакрануцца да беларускай культуры і мастацтва батлейкі.

У кожным куточку нашай краіны, незалежна ад таго, ці гэта буйны прамысловы цэнтр, ці маленькі пасёлак, знойдуцца тыя каштоўнасці, знаёмства з якімі дазволіць сфарміраваць пачуццё любові да сваёй малой радзімы. Чым больш змястоўнымі будуць уяўленні аб ёй, яе жыхарах, знакамітых людзях, мінулым і сучасным, аб дэкаратыўна-прыкладным мастацтве, абрадах і традыцыях, тым больш эфектыўна будзе вырашацца задача выхавання грамадзяніна-патрыёта.

Мы, сучасная моладзь, упэўнены, што тая глыба ведаў, якую мы адкрылі ў сваім праекце, будзе моцным падмуркам для выхавання падрастаючага пакалення Ашмяншчыны.

ЛІТАРАТУРА

1. Ашмянскі веснік № 74,75,2007
2. Барышев Г.,Лашкевич Ж. Прошлое и настоящее белорусской батлейки. Театр Чудес. М., 2001. № 1. С. 12–15
3. Гаробчанка Т.Я. На мяжы стагоддзяў: Сучасны беларускі драматычны тэатр / Т.Я. Гаробчанка. – Мн.: Беларуская навука, 2002. – 267с. Каладзінскі М.А. Беларускі народны тэатр // Народны тэатр. - Мн., 1983.-с. 32-41.
4. Каладзінскі М.А. Батлейка // Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі. - Мн., 1984. - Т.1. - с. 315-316.
5. Матэрыялы гісторыка-краязнаўчага музея імя Э.С.Корзуна
6. Памяць. Минск,2003, с.39
7. Саўчук Н. Беларуская батлейка // беларуска гістарычны часопіс. № 3'2003
8. Сорокина, Н. Д. Играем в кукольный театр / Н. Д. Сорокина.- М.: Аркти, 2002. – 207 с.

Дадатак 1 Падарожжа да роднага краю пісьменніка

Экскурсія больш прыблізіла наш творчы каллектыў да вядомага пісьменніка, ураджэнца нашага роднага краю Мар'яна Богуша-Шышкі. Цяпер ён зрабіўся больш зразумелым, вядомым, як кажуць “сваім”. У час паездкі мы зрабілі шмат фотаздымкаў, якія вам і прадстаўляем.

Касцёл у Гальшанах

Сустрэча с ксянздом Богуславам

Вуліца, дзе жыў Вінцук Адважны

Школа, дзе вучыўся Вінцук Адважны

Екскурсія у школьним музеї в. Гальшаны

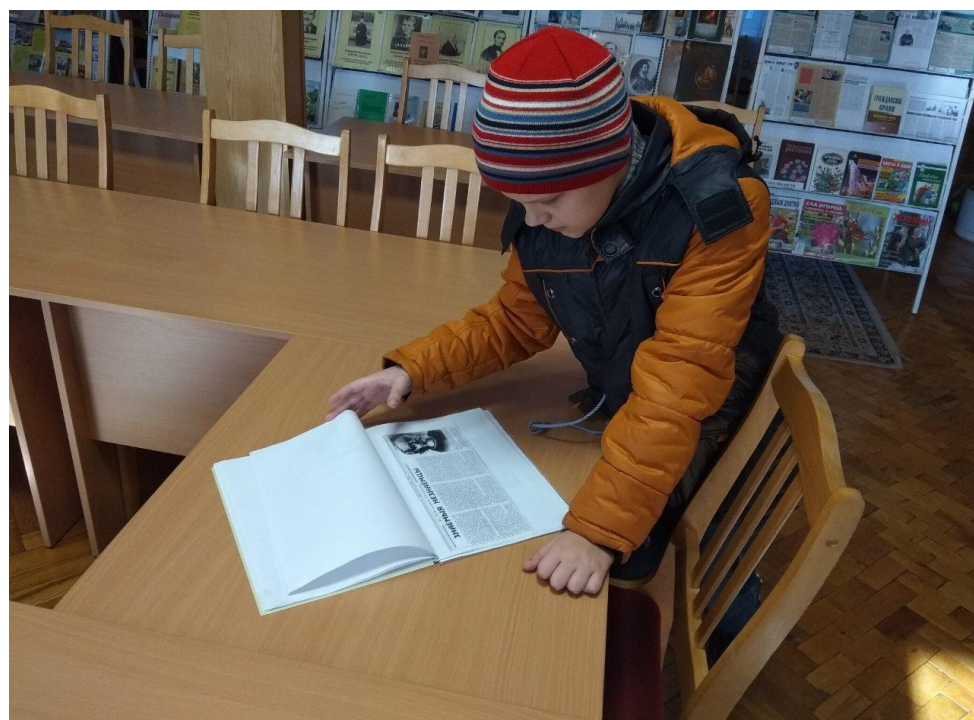

Дом, дзе жыў Вінцук Адважны

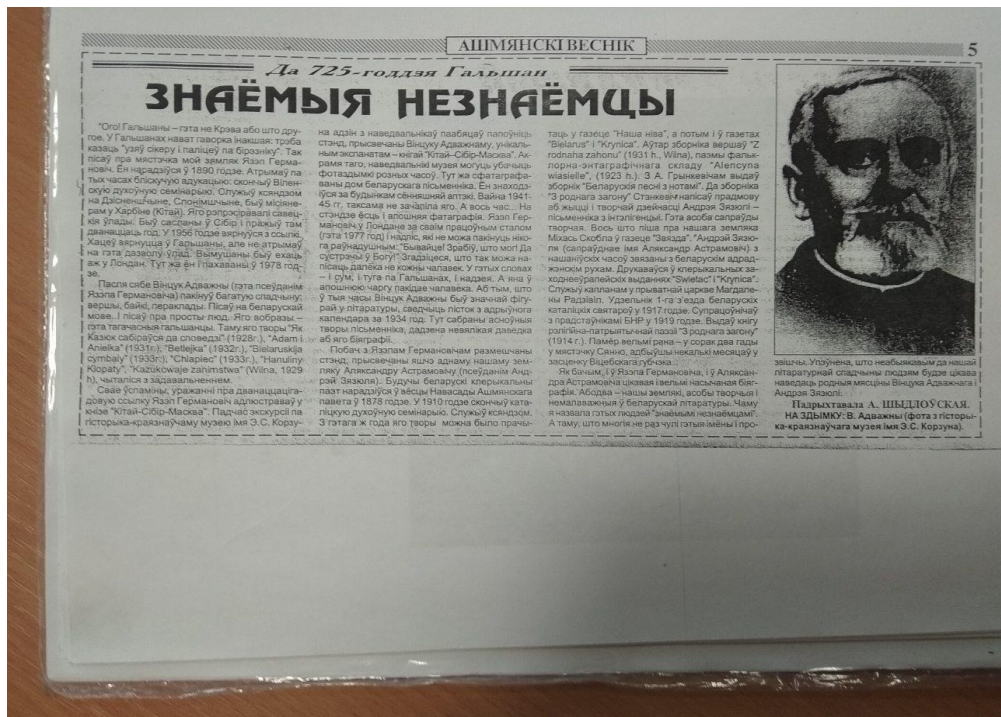
Пошук матэрыялаў пра жыццевы шлях Вінцука Адважнага у бібліятэцы

Звесткі аб Язэпе Германовічу ў газете “Чырвоны сцяг”, 1990 год

Звесткі аб Язэпе Германовічу ў газете “Ашмянскі веснік”

В. Аляксандра.

А. Э. Аляксандра.

цвянжская думка», «Калосес», «Шлях моладзі», «Божым шляхам», «Заніч». У Вільні выйшлі пражанія гутаркі «Як Казюк сабраўся да споведзі» (1928), «Казюкова жанітва» (1929), вершанае апавяданне «Як Танціль збралася ў Аргентыну» (1930), апавяданне «Адам і Анселька» (1931), сцэнічны абразок «Батлейка» (1932), зборнік вершаў «Беларускія шамбалы» (1933), апавесці «Хлопец» (1933), вершаная апавяданні «Гануны клоцты» (1935), «На Далекай Усходзе» (1937), байка «Добраму і Бог памагае» (1939). У Альберціне выдаў вершаную дыялогі «Учня на Палесці» (1932). Пасля вайны выйшлі яго «Пакутыя псалом» (Рым, 1964), казка «Князь і Лапаць» (Лондан, 1964), «Байкі і іншыя вершы» (Лондан, 1973). Выйшла яго кніга «Кітай — Сібір — Масква. Успаміны місіонера з савецкіх лагераў» (Мюнхен, 1962), перакладзеная на многія мовы. Выдаў пераклады казак П. Яршова «Канёк-гарбунёк» (Вільня, 1932), А. Пушкіна «Казка пра рыбака і рыбаку» (Вільня, 1935).

А. Паткевіч.

АДЫНЦЕ Антон Эдвард (псеўданім Ігнацы Станіслававіч; 25.1.1804, в. Гейстуны Ашмянскага раёна — 15.1.1885), польскі паэт, перакладчык, мемуарыст, выдавец. Закончыў базільянскую школу ў Барунах (1820). Віленскі ўніверсітэт (1823) са ступенню магістра права. У Вільні пасабраваў з А. Міцкевічам, Я. Чачотам, Т. Захам, І. Дамейкам, І. Ходзькам. У 1821 г. стаў членам таварыства філарэтаў, для якога напісаў «Песню філарэтаў» (перапрацаваў яе — «Песня» Ф. Багушэвіча). У лістападзе 1823 г. — лютым 1824 г. пасаджаным

ў турму па справе таварыства. У 1825 — 1826 гг. выдаў у Вільні двухтомнік «Паэтычныя творы». Рэдактар ашмянскага «Медальона» (1829). У 1829 — 1837 гг. падарожнічаў па Заходняй Еўропе (часткова з А. Міцкевічам), жыў у Дрэздэне. У 1837 г. вярнуўся ў Гейстуны. З 1838 г. у Вільні. У 1841 — 1859 гг. рэдактар газеты «Віленскі вестнік». У гэты час пастава Адынца сталі больш правымі: ён удзельнічаў у выдадні «Альбома» ў гонар Аляксандра II (Вільня, 1858). З 1866 г. у Варшаве, дзе супрацоўнічаў у розных газетах і часопісах. У 1884 г. разам з Дамейкам наведаў Беларусь, пабываў у Крошніне, дзе, магчыма, сустрэўся з П. Багатычам. Аўтар мемуарнага «Пісма з падарожжа» (1873 — 1878), «Успамінаў з мінулага» (1884), вершаных драм «Феліцыта, або Карфагенскі мучанік» (1849), «Барбара Радзівільска» (1860). Перакладаў на польскую мову творы Дж. Г. Байрана, А. Пушкіна, Ф. Шылера і інш.

А. В. Мазыш.

ВЯХАВАНЕЦ БОРУНСКАЙ ГІМНАЗІІ

В начале XIX века большой популярностью в Ошмянском уезде пользовалась Борунская школа, которую содержали монахи ордена базильянов. В этой школе хорошо было поставлено преподавание классических языков и естественных наук. Всеобщее внимание привлекали опыты, производимые в хорошо оборудованном физическом кабинете. Следует подчеркнуть, что в Борунской школе, кроме детей шляхты, получали среднее образование также дети крепостных крестьян, что было редкостью для того времени. Так, из рапорта, датированного 1803 г., видно, что здесь учились 83 представителя шляхты, 5 сыновей попов, 2 — мешан и 103 представителя прочих сословий, в том числе и крестьяне. Характерно, что, скажем, в Поневежской школе представителей прочих сословий было всего 5.

Быт и нравы, которые царили в Борунской школе, хорошо описаны воспитанником школы, известным польским писателем Игнатием Ходзькой в его «Литовских картинках». Он вспоминает, что в сонную жизнь Борун внесли оживление лишь ученики. В школе хоронее переплеталось с плохим. Обычным явлением были здесь

Паткевіч: А. Шчыткі; рэпр. — Н. М. 2003 г.
с. 134 — 135.

Звесткі аб Язэпе Германовічу у кнізе “Памяць”, 2003 г

Іх імёны ў гісторыі Ашмяншчыны

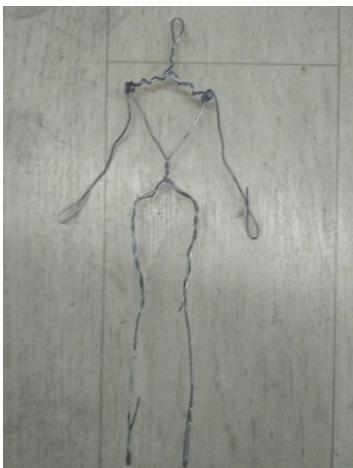
АДВАЖНЫ Вінцук (сапраўднае Германовіч Язэп Станіслававіч, псеўданім Лявон Ветрагон; 4.3.1890, мястэчка Гальшаны Ашмянскага раёна — 26.12.1978), беларускі пісьменнік (паэт, празаік, перакладчык, мемуарыст), каталіцкі духоўнік. З сям’і рамесніка. Закончыў парафіяльную школу ў Гальшанах (1902), гарадскую ў Ашмянах (1906). Жыў у Вільні і 3 гады рыхтаваўся ў духоўную семінарыю. Закончыў Віленскую каталіцкую духоўную семінарыю (1913). Служыў ксяндзам на Беларуска-стэччыне, у 1918 г. — у Вялікай Лапешы (Ваўкавыскі раён). У 1920 — 1922 гг. у Луконіцы (Зэльвенскі раён), у 1923 г. у Лужыках на Віцебшчыне. Усюды праводзіў беларускую патрыятычную работу сярод прыхаджан. У 1920 г. арганізаваў беларускую школу. Паследаваўся касцельнымі і светскімі ўладамі. У 1924 г. уступіў у ордэн

марыянаў у Друі, быў пробашчам, выкладчыкам рэлігіі і лацінскай мовы ў гімназіі. У 1932 г. накіраваны місіянерам у Харбін (Кітай). Быў тут дырэктарам гімназіі, выхавальнікам у інтэрнаце. У 1936 г. прыбыў у Вільню, дзе кіраваў студэнцкім інтэрнатам марыянаў. У 1938 г. выселены ўладамі ў глыбіню Польшчы. У 1939 г. зноў выехаў у Харбін, дапамагаў беспрытульным, выкладаў у ліцэі. У 1948 г. арыштаваны кітайскай міліцыяй і перададзены ў СССР. Зняволены ў канцлагерах Сібіры. Вызвалены ў 1955 г. Выехаў у Польшчу, у 1959 г. у Рым. Жыў пераважна ў Англіі. Рэдагаваў часопіс «Божым шляхам» (1964 — 1974). Друкаваў (з 1919) гумарыстычныя вершы, байкі, пражанія творы, артыкулы, гутаркі з чытачом, вершаваныя інтэрпрэтацыі біблейскіх кніг (у газетах «Сын беларуса», «Беларуская крыніца», часопісах «Хрыс-

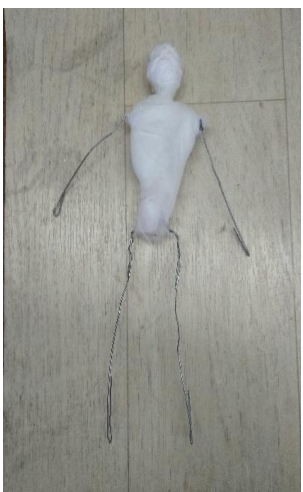
Дадатак 2 Тэхналогія вырабу лялек для батлейкі

Для вырабу лялькі нам спатрэбіцца: дрот, сінцепон, ніткі (швейныя, вязальныя, мулінэ), драўляныя стрыжні, рознакаляровыя тканіны (бавоўна, лён), ільновалакно, фарба цяслага колеру (акрыл або акварэль), скотч, нажніцы, пэндзаль і голкі.

1.Вырабляем каркас з дроту.

2.Адмотваецца каркас сінцепонам і мацуем пры дапамозе скотча драўляныя стрыжні.

каркас жанчыны

каркас мужчыны

3.Бавоўнянай белай тканінай нацягваем галаву і рукі.

4. Абшываем каркас капронавымі калготкамі цялеснага колеру для трываласці і эстэтычнага выгляду ног.

каркас мужчыны

каркас жанчыны

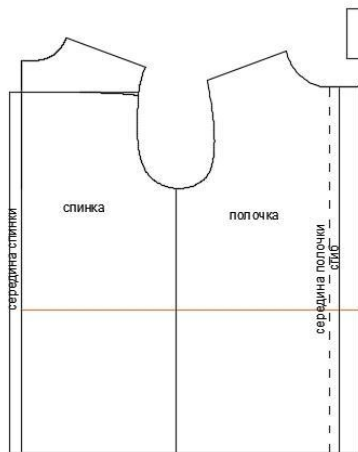
5. Вырабляем валасы з ільновалакна, альбо вышываем вязальнымі ніткамі.

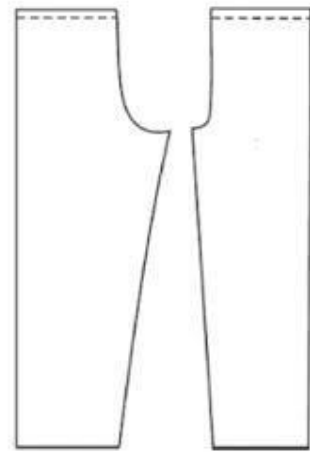
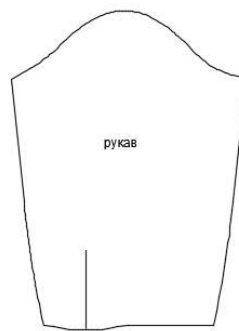
6. Твар і рукі фарбуем цялеснай фарбай, вочы і рот вышываць ніткамі мулінэ.

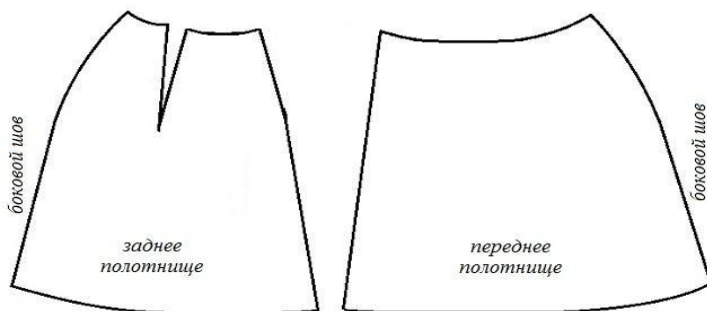
7. Вырабляем адзенне ў залежнасці ад персанажа па выкрайках.

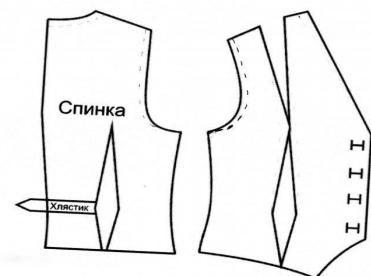
выкрайка кашулі

выкрайка штаноў

blogremaking

добавляю: lvermalt.ru

выкрайка спадніцы

выкрайка камізэлькі

Гатовыя лялькі для пастаноўкі батлеечнага прадстаўлення.

**Дадатак 3 Выраб лялек для
пастаноўкі**

Дадатак 4 Пастаноўка п'есы «Адам і Анэлька»

Дадатак 5 П'еса “Адам і Анэлька” “Адам і Анэлька”

Прадмова да п'есы “Адам і Анэлька”

...Сказаўшы па праўдзе, люблю Гальшаны, мястэчка мне велькі падабаецца; вуліцы расходзяцца крыж- на –крыж, а цэлае мястэчка расцягнецца больш удаўжкі пры рэчцы, як ушыркі. Прыгорачкі цягнуцца ланцугом з левага боку, а з правага плыве змейкай рэчка, лясы відаць у адступе, далей, як за вярсту, цягнуць яны на небасхіле. Рынак вялікі, шырокі, як раз добры на кірмашы. Хаты найбольш дзеравянныя, але будаваны па- местачковаму, асобна ад другіх будынкаў.

...Хто быў у Гальшанах, хто гаварыў з людзьмі, ды пазнаў гальшанскае жыццё, той скажаў, што Гальшаны-бойкае беларускае мястэчка.

...Мы беларусы, хоць гэтага яшчэ не зразумелі галовы, хоць ёсць паміж намі перакідчыкі, хоць хітрыя ворагі нас туманяць і зводзяць. Мы беларусы, бо наша гаворка беларуская, нашы звычкі, характар, адзежа, повесці, казкі і песні-беларускія.

Кад падняць душу народа беларускага, ужо ўстае моладзь, каторая не стыдаецца гаварыць па- свойму, не выракаецца бацькоў, братоў, сестраў і сваёй радной хаты.

Асобы- Анэлька, Адам-Амерыканец, Тетка Агата, Вінцук, Баба дзве, Ксендз два, Каруся, Міхась

Вінцук - сказаўшы па праўдзе, люблю Альшаны, вуліцы расходзяцца крыж-накрыж. Прызгорачкі цягнуцца ланцугом з левага боку, а з правага плыве змейкай рэчка, лясы відаць у водступе; далей, як за вярсту, цягнуць яны на небасхіле. У сярэдзіне нашага мястэчка красуецца касцёл, вялікі, высокі, белы. На Замкавай вуліцы стаіць мураваная царква, а на канцы гэтай самай вуліцы сад і мураваны замак нейкіх даўнейшых паноў, цяпер запушчаны.

Шмат раскажаў і легендаў, тут пра заклёты замак, старыя паказваюць, як выходзіла прыгожая паненка з лубкай грошаў, а я намерыўся раскажваць аб жывых людзях, а заклётых чапаць не буду.

Адам Якубель быў мой блізкі знаёмы. Ён нядаўна вярнуўся з Амерыкі. Анэльку Трэцячышку я таксама знаў і часта з ёю спатыкаўся.

Анэлька была сапраўды прыгожая дзяўчына: косы русыя, сама румяная, як яблычка. Затое ж долю мела горкую- была сіратаю. Жыла яна пры сваім дзядьку; дзядька быў удавец і меў траіх дзяцей. Я сам, раз едучы, спаткаў яе, дык так загледзеўся, што наехаў на вялікі камень і чуць не перавярнуўся.

Што я вам гавару, лепш самі паглядзіце.

Анэлька — Памажы, Божа, цётцы!

Цетка Агата — А каб ты быць не ведала! Так мяне спалохала. Дзякуй, Дык і ты тутка жнеш?

Анэлька— А вот недалёка, пад Гарадзішчам. Можа, цётка маеш вадысвежай? Я сваю выпіла, а да ручая далёка.

Цетка Агата — Ёсць там у збаночку, прынясі сюды, дык і я нап'юся.

(Анэлька ідзе за вадой)

Цетка Агата - От і добра. Сядзь, крышку адпачнем, бо ўжо лішнегорача, не ведала, скуль гэты пал бярэцца?

Анэлька — Праўду, цётка, кажаш; так пачэ сонца.

Цетка Агата — Скуль жа ж ты, Анэлька, узяла гэту чырвоную хустачку?

Анэлька— Дзядзька, купіў. А ці яна мне да твару?

Цетка Агата — Ды табе, мая ты дочанька, усё да твару, гэтакія ты ў нас харашуха, мо будзеш маёй нявесткай?

(Анэлька засмяялася.)

Анэлька — Не, баюся, каб цётка мяне лішне работай немучыла. Да таго перашкода, што вы рускія і Ясь цётчын такідзіўны. (падумала Анэлька).

Анэлька — Хоць мне і дрэнна ў хаце, але абы за каго не пайду.

Цетка Агата заплакала.

Цетка Агата- Але, мы рускія... Ці я вінавата? Як сталі мянебацькі гнаць, дык мусіла выйсці за свайго Сымона, хоць я на яго глядзець не хацела.

(Цетка памаўчала і пытае)

Цетка Агата — Што ж ты, Анэлька, так са жнівом асталася?

Анэлька — Сягоння, цётка, дажынаю. От тут было познае жытаі хацелася зарабіць які грош. Чатыры дні жала на Ашмянскайвуліцы ў Міхала Якубеля.

Цетка Агата — Але, чула я, чула. Хвалілі цябе там, а найбольш стары, сам Міхал. Каб ён быць не ведаў, што гэта за чалавек?

Анэлька — От, чалавек; другіх хваліць, а сябе такі падвышае. І намяне перад людзьмі казаў: «Каб не Трэцячышка, дык была бдобрая дзяўчына». Ён думае, што на Якубелях свет кончыцца.

Я сама толькі нядаўна даведалася, што няслава пра маю сям'ю выходзіць ад майго дзеда, каторы калісьці украў у жыдоўкі колькінаццаць селядцоў; жыды сталі за ім гнацца, а ён, уцякаючы, рассыпаў селядцы... Ну, і больш нічога. Дзеці, падхапіўшы гэтую камедыю, сталі дражніць яго : «Трацяк-Ганчак». Стары лаяўся, ганяўся за дзецьмі, не дагнаў ніводнага, а славу згубіў дарэшты.

(Палудзень скончылі пайшлі на поля)

Вінцук - Ніхто, аднак, з алышанскіх так не чапурыўся, як Міхал Якубель, а вось сын Міхалаў сын Адам, што называюць Амерыканец, той дык быў саўсім інакшы. Ен з нікога не смяўся, гаварыў мала, але так разумна; быў добры работнік і не стыдаўся працаваць, хоць казалі, што шмат даляраў навёз з Амерыкі. А Анэлька заглядзелася на Амерыканца, а цяпер часта думала пра яго.

(Выходзіць Адам за ім бабы)

Бабы (крычаць)- «Жаніся, возьмеш багатую.

Баба 1— Ты, Адам, слухай мяне: бяры шляхцянку.

Адам — Якую шляхцянку?

Баба 2 — Каб яе качкі, як яна называецца? Ага, яна становіцца ўкасцёле каля святаго Антонія.

Баба 1 - Валасы на лоб абстрыжаны, чырвоная, з задзёртым носікам», але гэта нічога, бо багатая.

Вінук - Бабы згодным хорам так усселіся на Амерыканца, што бядак падаўся: паехаў уваты да шляхцянке і заручыліся.Стары Міхал Якубель хваліўся: «Ажаню сына не па-мужыцку»,а сын стаў адкладаць і сцягнуў вяселле на

восень. Кожную нядзелю, калі, бывала, «пан ойцец» ехаў з паненкай да касцёла, дык далікатна пытаецца ў Карусі, Міхалавай жонкі ці ўдома пан Адам?

І так «пан ойцец» і паненка не маглі ўбачыць Амерыканца, аж ужо бацькі на яго сварыліся. Аднак сваркі ў іх не было, бо ўсе хатнія Амерыканца шанавалі, бо Амерыканец меў грошы. Ой, гэтыя амерыканскія грошы! Шмат з іх добра і пацехі, але ці не больш няшчасця, бяды, грэху.

(Выходзіць анэлька з кошом, збірае брыбы, і заплутала)

Анэлька - гууу.... Ніхто не адгукаецца. Заблудзіла. А гэта хто на дарожцы - нейкі пан, росту вышэй як сярэдняга, учорным убраўшыся і сам чарнявы, з парасонам і ў доўгіх ботах.

(Уздыхнула ціхенька)

- «Матачка Боская»

(і выйшла з-пад густой елі).

Анэлька— Можа, пан паказаў бы дарогу ў Альшаны, я з Барунскайвуліцы.

Амерыканец - А я з Ашмянскай.

Анэлька— А Божа! Гэта пан Амерыканец, а я не пазнала. Дзякуй Богу! А я так баялася.

Амерыканец — Чаго ж мы стаім? Ідзем! Мына альшанскай дарозе; зараз залесам, упоперак праз палеткі, вярсты паўтары да Гарадзішча. Зойдзем разам пад Гарадзішча, а там ужо трафіш.

Анэлька — Дзе ж гэта пан Адам спацыруе?

Амерыканец — Перш-наперш я не пан Адам, але проста Адам Якубель, ці Амерыканец; не люблю, калі хто мяне панам называе. І не спацырую часу не маю; хадзіў цяпер за інтарэсам у Засценак дазнаёмых.

(Ідуць моўчкі)

Амерыканец - прызнаюся табе пад вялікім сакрэтам, што шляхцянку кінуў, а думае пашукаць каго-колечы ў Альшанах, бо такія сапраўды трэба жаніцца. А можа, з табой ажанюся?

Анэлька — Калі я за пана не пайду? Глядзі дождж скончыўся.

Амерыканец— Гэта на нашу долю сонца засвяціла.

Анэлька— Як-то, на нашу?

Амерыканец— А вот як

(пацалаваў яе ў самыя вусны. Анэлька задрыжэла адскочыла і пабегла да хаты)

Вінцук - Любоў — гэта агонь. Без агню людзі не могуць жыць, алеёсць-такія людзі, каторыя шчыра не любілі нікога. Сэрца іхняеяк бы з лёду, няма горш, як жыць з такімі.

Міхал — Ведаеш, Каруся, наш Адам нешта задумаў; ад шляхцянкіадказаўся, хаты не пільнуе, у гаспадарцы лянуецца...

Каруся— І што яму зрабілася? Гэтакая багатая, хорошая, а ён нехоча.

Міхал — Відзіш, ты, дурная, нічога не ведаеш, а тут вунь што.

Каруся — А што?

Міхал — Ды тая Трэцячышка, што ў нас жала, каб ёй дна не было! Яна яго падманула.

Каруся — А мой ты Міхалачка, што ты кажаш? Гэта, мусіць, толькіплёткі або напасці на яго.

Міхал — Я табе казаў, што ты дурная, дык ты яшчэ не верыш. Алегэтага не будзе! Каб я так з гэтага месца не ўстаў, калі яна ўмаю хату ўвойдзе! Дзівіцесья, людзі! Ці ж гэта быць можа, каб«Ганчакі» з намі ў фамілію мяшаліся? Каб ім дна не было!

Каруся — Мой Адамка, сыноч наймілейшы! А я ж так яго з Амерыківыглядала.

Міхал — Што мне з яго за карысць, што ён Амерыканец? Я кажуяму: «Дай, сынку, колькі рублёў, мне трэба новыя боты». А ён,ты, можа, думаеш, даў? Кажа: «У таты свае грошы ёсць». —«А ты— кажу яму,— дык чужы ў нас, ці што?» Значыць, ён хочасам тут быць панам у маёй хаце ды ўвесці сюды Трэцячышку безпасагу і з такой паганай фаміліі. Будзь ён сам цар амерыканскі,дык не хачу знаць ні яго, ні ягонай праклятай Трэцячышкі.

Каруся — Слухай Міхал...

Міхал — Што маю слухаць, ты старая, дурная баба, вот што! Ці тыне відзіш, што ён так часта выходзіць з хаты: гэта ён у яе прападае, а гаспадарку губіць. А ты павінна ведаць, што мы маемяшчэ двое дзяцей: Франук ужо дзяцюк і Кастуся пад дзеўкупадбіраецца. Дзе ж я ёй вазьму на ўборы, на пасаг, калі Амерыканец з сваёй Трэцячышкай усяядуцца на мяне?

Заходзіць Амерыканец

Каруся — Сыноч мой, не губі нас і сябе не паніжай.

Амерыканец — Чым жа я вас згубіў? Каня купіў, брычку справіў, а маме,а Кустусі мала чаго ўсялякага накупляў? А з хатняга і капейкіне бяру і не патрабую.

Каруся — Але ж Трэцячышка без пасагу, ды з такой фаміліі!..

Амерыканец — Я хачу мець жонку, а не пасаг. Шляхцянка мае пасаг, але розуму ёй не хватае: яна ўмее толькі смяцца; я гэта зразу прымеціў, а работы сваёй не паказала. Усё пакупляў бацька. Благая фамілія не бяда; у Амерыцы на гэта не глядзяць. Чым Трацякі горшыя за Якубеляў? Бог роўны бацька ўсім людзям.

Каруся — Адамка, апомніся! Бацька кажа, што благаслаўства не дасць.

Амерыканец — Як не дасць, дык і так будзе. Я бацьку крыўды не зрабіў, а жаніцца мяне прымусіць не мае права. Хто мне суджаны, тую і вазьму.*(Амерыканец выходзіць)*

Каруся — Міхал, а што будзе, як Адам без нашага благаслаўства ажэніцца?

Міхал — Я ўжо ведаю, што будзе, табе і дзела няма.

Каруся — Як то «дзела няма»? А ці я яму не матка, ці я ўжо ў васнічога?

Міхал — Дык мяркую ты сама, дурная ты галава, што твой Амерыканец цябе не пытаецца і насупраць нашай волі бярэ Трэцячышку, каб запаганіць нашу фамілію.

Каруся — Божа, злітуйся! І чаго ж яна да нас прычапілася?

(загаласіла выходзяць)

Выходзіць бабка Агата, а за ей прыбягае Анэлька.

Анэлька — Пахвалёны Езус Хрыстус!

Тетка Агата (спалохана) — Навекі! І чаго ж я спалохалася? Гэта ж ты, Анэлька, мая ягадка. Як жа я рада, што ты прыйшла; мяне, старую, усе забываюцца. Але што ж ты такая, што табе? Анэлька, маё ты золатка!

Анэлька плача. Старая ўжо яе і не цешыла, а так толькі абдымала, цалавала, гладзіла па валасах.

Тетка Агата — Весялуха ты мая, вот люблю цябе, як родную дачку! Ну, супакойся, годзе; яшчэ праз жыццё наплачашся.

Анэлька - Дзядзька стаў спаганяць грошы ў мяне «Ты, — кажа, — украла; аддавай, бо заб'ю!» У гэтакай сварбе прайшло дні тры, а сёння ўночы ён ізноў прычапляўся: «Я цябе апублікую, што ты зладзейка, калі мяне не будзеш слухаць». А калі даведаўся, што Амерыканец да мяне прыходзіў; за гэта яшчэ горш уз'еўся, ды кажа: «Або табе смерць, або мне пагібель».

«Ты, — кажа, — набрахала на мяне ксяндзу, каб ксёндз упісаў дзядзьку ў «чорную кніжку» за махлярства». «Ты, — кажа, — мяне ўпісвала, цяпер жа я цябе ўпішу, будзеш і ты «чарнакніжніца».

Я і так, я і сяк; прасіла яго на каленях — нічога. — Цётка, за што ж ён мяне гэтак? Каб я яму што якое? Іпрацую, і дзяцей яго абшываю-абмываю. Ох, каб бацька відзеўмаё гора! Ён так мяне любіў. Дай яму, Божа, светлую вечнасць!

— А учора ,дай, думаю, пайду да споведзі да маладога ксяндза

(Анэлька і Агата ідуць у касцёл)

Вінцук - Альшанцы любяць свой касцёл, бо ён сапраўды харошы. Працэсія ў Альшанах вялікая, а шыку і багацтва не менш, яку Гроўжышках. Пачалася навука. Пробашч гаварыў, ведама, па-польску. Гаварыў нават добра, аж некаторыя плакалі. Старэйшыя кабеты не разумелі блізка што нічога, дык найбольш драмалі; ківаецца гэтак сабе бабуса, аж як ксёндз мацней крыкне, дык яна гляне, паслухае, аж ізноў пачынае ківацца. Па навуцы стаў пробашч чытаць «чорную кніжку.» Тут дык усе слухалі і смяліся, а ксёндз перабіраў грэшнікаў, як той кажа, па костачках. Былі ў той страшнай кніжцы п'яніцы, канаводы, махляры, зладзеі.

Ксёндз - Анэля Трэцячышка, спявачка, аказалася зладзейкай і жыццё вядзе лішне лёгкае

(Усе аж ахнулі, зашапталі, захваляваліся, аглянуліся)

Анэлька- Божа, Божа! За што, за якое?

(Анэлька чуць не самлела Амерыканец вывеў ён яе за руку з касцёла)

Бабы — Уцякай, ты, зладзейка!

Сцэна ..

Міхась— Добра ёй: Бог пакараў. Гэта, відзіш, «ганчакова» насенне:яны ад дзеда-прадзеда крадуць і не стыдаюцца Амерыканец прыйшоў дахаты

Міхась — Як жа здароўе тваёй паненкі?*(з усмешкай)*

Амерыканец — Лепш крышку. — Тата, я хачу вас паведаміць, што са шляхцянкай жаніцца не буду.

Міхась — А з кім будзеш?

Амерыканец — З кім буду, гэта пасля, але ані са шляхцянкай не буду.

Міхась — Як сабе хочаш, мой сыноч. Ты мяне ніколі не пытаешся, гаспадаркі не глядзіш.

Каруся — Што ж будзе, калі ты возьмеш якую без пасагу?

Міхал*(крыкнуў)* — Ты, дурная, не мяшайся, —

Каруся — Як то, «не мяшайся»?!

Амерыканец — Тата і мама, не гневайцеся, я прашу ў Вас багаславенства, я хачу ажаніцца з Анэляй Трэцячышкай.

Міхась— З якой Анэляй, з «Ганчачышкай»? З чарнакніжніцай, ззладзейкай?

Каруся- Не, мой сыноч, гэтага не было і не будзе.

Амерыканец — Не было, але будзе! Вы мне забароніце жаніцца, вот што!

Міхась — Я табе бараню? Ідзі, бяры сягоння, толькі не ў маю хату. Не, не дазволю хаты паганіць зладзейскай фаміліяй: я сам яе ставіў, сваімі, як той кажа, рукамі.

Амерыканец — А я пасылаў грошы з Амерыкі, ды мая тут дзедаўшчына, вы не маеце права мяне выкідаць з хаты.

Міхась — Я ўжо пытаўся аб права: у Ашмяне лепш ведаюць ад цябе. І ты мне тут маўчы, бо выкіну нанач на двор, як сабаку!

Каруся — А мой ты Міхалачка, Адамачка, дзеткі мае!

Міхась — Маўчы, дурная! Я яму пакажу, як шанаваць роднага бацьку, я яму зараз дам багаславенства!

Вінцук - Але Адам не чакаў бацькоўскага «багаславенства». Амерыканец прасядзеў цэлую ночля Анэлькі і думаў што яму рабіць. У сваю хату, да бацькі, Адам і не думаў, што ўдасца ўвесці.

Анэльку. Адным словам, абставіны былі дрэнныя, а грошы на пошце асталося нямнога. Трэба было прыдумаць якое-колечы становішча і то зараз. Аж галава ў яго кружылася, а тут чалавек без прыпынку. Трэба было неяк выйсці з гэтага палажэння.

Выходзіць Анэлька з Амерыканцам а на сустрач ей бабка Агата.

Бабка Агата — Пастыр, вунь той, што без рукі, дачуўся аб ваших спрэчках з дзядзькам, дык анагдай вечарам пытаецца твайго дзядзьку: «Ці ты, — кажа, — даваў свайму сыну грошы на цукеркі?» Дзядзька кажа: «Не, не даваў». Тут зараз пачулі суседзі, сталі пытацца: «Што, якія грошы?» А пастар кажа: «Бачыце, вунь як было: яго сын... Як ён? Ага, Кастусь, адпасваў у мяне калейку; гляджу я: ён нешта хавае, смочка. Я пытаюся: «Што ты маеш?» Ён не хоча прызнацца. Дык пастухі яго злавілі ды знайшлі цэлую скрыначку цукеркаў, ды яшчэ цэлы рубель быў у яго за пазухай». Суседзі, значыцца, сталі на дзядзьку сварыцца за тую напасць на цябе, а ён, каб ён быць не ведаў, кажа: «Ага, я даў свайму Кастусю грошы, гасцінца пасля кірмашу». Дык суседзі ў смех, а дзядзька, значыцца, твой, калі не заклане, дык аж страх і пайшоў дахаты.

Вінцук-(выходзіць і падходзіць да Анэлькі і Адама)— Цяпер на павіншаванне я хацеў бы сказаць некалькі слоў, Маладая пара! Ваша доля — гэта доля цэлага нашага народа. Цёмната і нясведамасць забіваюць душу народа, хоць ён і добры, але сляпы і дарогі не бачыць. Апекуны суседзі замест паказаць нам праўду, смяюцца з нас і крыўдзяць. Ёсць яшчэ горшыя, бо цкуюць нас аднаго на другога, каб мы самі сябе заядалі, а яны каб панавалі над намі. Толькі ж гэтак не будзе: Маці наша, Беларуская зямліца, пачынае радзіць дзяцей лепшых, каторыя, самі пазнаўшы праўду, бяруцца прасвечываць братоў цёмных. Будзе нам цяжка, бо паўстануць проціў нас нават родныя браты або і бацькі нашы, але

гэта нічога. Засвеціць і для нас яснае сонейка, я перакананы, што Бог вам будзе багаславіць і ў гаспадарцы, і ў здароўі, і ў дзеях, і ўнуках.

Амерыканец — Дзякую ксяндзу за павіншаванне, а яшчэ больш за апеку і ратунак і за добрыя словы. Такі і праўда, бо чалавек працавіты і абучаны можа здабыць грошы і долю. У нашым краі тутакі цяжэй людзям жыць, бо тут усё цёмныя людзі. Аднак упоцёмках запальваюць лямпу, каб было светла, дык і ў нас маладыя людзі сталі запальваць святло і свяціць цёмнаму народу. Дзякуй Богу! Я аб Беларусі чуў яшчэ ў Амерыцы, хоць, прызнацца, толькі ад нашага ксяндза пазнаў, што я сам беларус, і гэтага ўжо стыдацца не буду, бо толькі падлыя або дурныя людзі стыдаюцца свайго народа.

Анэлька - Каб мы былі польскія, дык мы гаварылі б па-польску, а як мы гаворым папросту, дык мы беларусы.

Амерыканец - такіх беларусаў ужо многа ёсць. Што ж, тут дзіўнага? Палякі па-польску, літвіны па-літоўску, а мы — беларусы, дык нам трэба па-беларуску. Мы самі між сабою папросту гаворым, чытаем кніжкі, пяём нашыя беларускія песні.

Вінцук- Гляджу: людзі тут убіраюцца ў белую адзежу, а валасы маюць русыя, як і наша Анэлька, вот і гатоў «беларус». А мой бацька інакш не выходзіў, бывала, з хаты, як у белым. Бывала, ідзе за сахою беленькі, як галубок, аж радасць глянуць, а ён арэ... арэ.

Тетка Агата - Дык і вы, двое галубкоў, жывіце згодна, любіцеся, а на злосць «чорнай кніжцы» мы будзем усе беларусы!

Анэлька і Адам — Будзем, будзем! — усе смяяліся.

Дадатак 6 Выбраныя творы Вінцука Адважанага
“Кнігазбор” Мінск 2011

W.A.

Батлейка

Абразок у адным акце

Вільня, 1932 г.

Асобы:

ДАВІД: стары пастух, лысы, з сівой доўгай барадою. Мае доўгі кій. Адзеты ў доўгую светла-шэрую сярмягу, у лапцях, ногі акручаны белымі анучамі і абвіты аж пад калена роўненька аборамамі. Гаворыць паволі, грубым голасам. Акцыя ягона вельмі павольная і паважная: праняты гэтай справай.

СЫМОНКА: пастушок-падрэзак. Хлопчык гадоў ад 12 да 14-ці, вельмі рухлівы, гаворыць скора, часта аглядаецца, махае рукамі, ўскаквае і г.д. Адзеты як у нас пастушкі і ў хадаках. Таксама з доўгім кіем, закрыўленым у вярху.

ЯКУБОК: падрэзак 2-гі. Крышку менш рухлівы. У тых жа гадах і падобна адзеты. З кіем.

НЯМЫ: падрэзак 3-ці. Саўсім павольны і задуманы. Уважае на агонь і найлепш даглядае яго. Гадоў каля 15-ці. Таксама з кіем.

АНЁЛ. Вельмі важна, каб меў краску над галавой. Гаворыць паволі, чыста і станоўка.

СЦЭНА 1.

На сцэне наш лес – кусцікі і пні, на катрых пастухі сядзяць, але могуць і ляжаць каля вогнішча. Абон папраўляць і падзмухіваць чародна.

Сымонка: Дзядуля, скажы нам басню!

Якубок: Дзядуля, міленкі! Скажы, скажы..

Нямы: (Дзьмухае) – Му-у, ме-е-е... (Махае рукой, крывіцца і смяецца, паказывае, што іскра пала яму руку. Пасля кладзеца пры вогнішчы і дзьмухае ізноў).

ДАВІД: Ты, Сымонка, мала сягоння авечак даглядаеш! Табе ўсё басні ў галаве. Помніце, дзеці, абавязак – гэта першая рэч, зробіш сваё – тагды можаш і адпачыць, і пагуляць, і басні паслухаць, а ня зробіш, дык тагды... (Да Якубка) – І той тож добры шэльма. Маю я тут з вам досыць бяды. Вось гэта дзіцятка добрае (гладзіць нямога па галаве), але бедненькі – нямы ад роду свайго. А вы, ой, урвісы! аддам хіба якой благой івіцы, каб занесла для забавкі івянятам.

СЫМОНКА І ЯКУБОК: Не аддасі, дзедка! Не аддасі... пажалееш... (Сталі абодвы да яго прытуляцца і песціцца).

ДАВІД: Ну, ну, досыць. Марш мне зара абодвы – паглядзець авечак! Абыісці кругом, абслухаць поле; пакіраваць сюды... А калі што-якое, дык гукайце – прыбяжым і мы.

СЫМОНКА І ЯКУБОК: Слухаем, ідём (Бяруць кій і спешна выходзяць).

СЦЭНА II.

НЯМЫ: Му-у, ме-е-е!.. (Нямы стаў паказваць на адыйшоўшых, хочучы і сам ісці. Давід затрымаў яго рукою, кажучы:)

ДАВІД: Не, дзетка, не, ня пойдзеш! Ты нямы, а ў цёмную ноч цябе после не даклічашся. Сядзі лепш тутка. (Да сябе). Хм, тут мусьці быць нешта-нейкае: дзіўная ноч!... Толькі крышачку я, знакам тым, задрамаў, а ўжо віджу праз сон, ды так жыва, як наяве – віджу – яснасць, светласць – проста, неба гарыць! А зоркі па небе так і ходзяць. (Паказвае рукой. Нямы трывожна глядзіць старому ў вочы). А адна зорку – ну, і што гэта быць можа? – такая вялікая, як месяц, дужа нізка ходзячая... Вялікі Божа, слава Табе! (Вочы і рукі ўзносіць у неба і назка кланяецца за славамі:) – Божа, Ізраіля – слугі Твайго! Гэта ўсёж-дыкі мусіць нешта значыць? – такая ціш дзіўная, непанятная... Кажуць, што ў ваўжнейшую хвіліну, калі Бог мае прамовіць да людзей, замірае прырода, ловячы кожнае слоўца сайго Стварыцеля, а людзі праз свой гармідар губляюць Аб'яўленне. Кажуць, што ў такой цішы народзіцца Месыяш. Божа, ці ж мы дастойны аглядаць Цябе? (Прылажыўшы руку да вачэй, паглядае на неба). Ды і сапраўды, на яве віджу на небе зоркі асыблівія! Ага! Якраз вось такая, якую я бачыў ува сне... І чаму ж тых хлапчукоў так доўга няма? (Падыходзіць на бераг сцэны, прыглядаецца, надслухівае) – Здаецца хлапцы растаропныя, асабліва Якубок. І Сымонка – добры хлапец, толькі ж трапятун страшэнны: рады з ім даць не магу. Ага, ідуць, ну дзякуй Богу!

СЦЭНА III.

СЫМОНКА: (Уваходзіць з дравамі; кідае каля вогнішча і патроху пачынае падкладаць, гаворачы:) – Я агледзіз усе авечкі: нічога ім – збіліся ў кучу і спяць, як парэзаны. (Сядае).

ЯКУБОК: (Уваходзіць таксама з дравамі). – Усё ў парадку: я абыйшоў кругом – нічога ня чуваць, ня відаць, я і галасоў слухаў, таксама ня чуваць – ні львіных, ані якіх.

ДАВІД: Цяпер пагрэйціся, дзеткі! А што да галасоў, то цяпер львіных няма што слухаць: нядаўна кароль Герад рабіў вялікую аблаву на львоў у гэтай ваколіцы. Праўда ж, і людзей пры гэтым намарнавалі, бо цяпер у Ізраілі чалавека не шануюць: і збытку ўсялякага было даволі і абразы Боскай... Ведаем добра, хто такі Герад.

ЯКУБОК: А хто ж ён, дзедка?

СЫМОНКА: Ён – кароль Жыдоўскі! Што ж ты пытаешся?

ДАВІД: Кароль то кароль, але паганец: гэта не Давідава пакаленне. Але аб гэтым, дзеці, будзе ціха! Цяпер навет і пустыня вочы і вушы мае. (Усе аглядаюцца) – Дык львоў, бачыце, тут няма: пайшлі яны, бадай, аж на Арабійскую пустыню. От, шакалы – другое дзела: шакал малы, але злоснік – ён можа многа выдушыць авец. Яму карысць малая, а нам шкода вялікая.

СЫМОНКА: А хоць львоў няма, мне неяк страшна, і сам ня знаю, чаму? Такая дзіўная ціш на цэлым полі!.. Як-бы хто макам пасеяў. (Паказвае рукой).

ЯКУБОК: І мне таксама страшна. Аж жутка. Можа гэта такая ціш, як кажуць, перад бурай? Дзядуля, раскажы нам басню – будзе весялей. (Цалуе дзеда ў руку).

СЫМОНКА: Басню, басню! (Тож цалук).

НЯМЫ: Му-у, ме-е-е. (І ён цалуе і глядзіць то на пастухоў, то дзеда).

ДАВІД: Добра, дзеці, добра! Слухайце (Да нямога). – І ты, небажатка, слухаеш? Але ж ты нямы ад роду свайго ані чуеш, ані гаворыш... Ах, Божа, моцны, справядлівы! Якія дзіўныя справы твае!.. (Задумаўся, але зара пачынае басню). – Было гэта даўно, даўно: гадоў сто, і яшчэ сто, і дзесяць разоў па сто і яшчэ тры разы столькі. У вадным мейсцы на зямлі быў такі вужака – змей страшэнны: іскры сыпаліся з ягоных вачэй, агонь бухаў з пашчы; а язык меў такі востры, як двубочны меч, прыгатаваны да вайны. Хвост і ногі як у цейлонскага кракадзіла, а пазуры бенгальскага тыгра. І вось гэты агідны, нягодны, змей напаў на двое людзей безбаронных, што дагэтуль жылі сабе шчасліва і бяспечна і пакусаў іх смяртэльна. Дык яны ад змяінага яду і памярлі.

СЫМОНКА: (Трывожна) – Памярлі? а?... і насмерць памярлі?

ДАВІД: Ага! Саўсім памярлі, насмерць! Але быў у іх сын. Вось той сын сказаў: “Я пайду і забью змяю і вазьму помсту за сваіх бацькоў”.

СЫМОНКА: І забіў яго? Вось і добра: праклятаму змяю так і трэба. Будзе на другі раз ведаць.

ДАВІД: Чакай, яшчэ, чакай! І вось ён пайшоў на бой, але згінуў ад змея. После хадзіў другі, трэці, дзесяты і сотні і двухсотні... і ўсе ад змея пагінулі!

СЫМОНКА: Усе пагінулі! І чаму ж гэта так?

ДАВІД: А змей падняўся ў страшэнным руху: пастроіў сабе аграмадны замак, абгарадзіў яго высокім мурам і паставіў абаронную вежу. І ад таго часу нікога іншага ня еў, як толькі жывых людзей. І плылі да яго людзі на ахвяру, як

плыве вада ў рэчца Ёрдане; а змей становіўся стораз больш ненасытным і ўсё яму было мала і мала: і пастанавіў жорці цэлы свет.

ЯКУБОК: Цэлы свет! А Божа... Чаму ж людзі так лёгка даваліся!

ДАВІД: Якое – даваліся! Бараніліся, але ягоная была хітрасць і сіла. (Стары задумаўся). І вось пайшла ведамасць па цэлым свеце: “Хто паламае браму і здабудзе абаронную вежу, а трапіць смоку ў самую лоб, дык толькі той і заб’е смока і здабудзе ягонае валадарства”. Але хто толькі пакусіўся, смок кожнага забіваў і заядаў. А змяінае царства расцягівалася на цэлы свет і кланяліся яму ўсе народы і пакаленні – і чорныя, і жоўтыя, і белыя.

Тагды паўстаў адзін Божы Чалавек: мацнейшы ад пяруна...

СЫМОНКА: (З вялікім дзівам)... мацнейшы ад пяруна!?

ДАВІД: ...смялейшы да льва; мудрэйшы сто разоў ад самога Саламона. Ён – гэты Божы Чалавек – скрыўся і парваў змяіную браму, як лісток пальмы (дзярэ лісток пальмы); паламаў вежу, як гэтую палачку (ламае на калене палачку пры агнішчы) і напаў на смока.

СЫМОНКА: Ну, а смок што? Астаўся жывы?

ЯКУБОК: Ціха, слухай і не мяшай.

ДАВІД: Тагды смок пачаў уціхаць і выкручвацца, аж зашыўся ў глыбокае падзямелле. Але Божы Чалавек дапаў яго і там, вывалак на галоўны пляц і пачалі бой: задрыжэў цэлы замак: затрэслася зямля; сонца стала цміцца, а месяц абліўся кроўю. Пасярод дня засвяцілі зоркі як вось цяпер, а іншыя дык пачалі падаць з неба. А яны ўсё змагаліся і не маглі перамагчы ані другога. Уся прырода так і замерла: плюшкі, як ляцелі, так затрымаліся ў паветры: нават затрымаліся хмары, што хадзілі на небе. А нават затрымалася і сонца – і ня было вечара і ночы; дзень цягнуўся доўгі і доўга... а яны ўсё біліся і біліся. Аж нарэшце Божы Чалавек папаў мячом якраз пасярод вачэй – у лоб і забіў смока

Але ад таго гуку скалыхнуўся цэлы замак і зваліўся на іх абодвух.

СЫМОНКА і ЯКУБОК: Ай, ай, ай! Божы Чалавек згінуў? Ня можа быць! Чаму ж так?

ДАВІД: Так, мае дзеткі, так! Згінуў; бо трэба каб адзін згінуў за ўсіх, каб усе не пагінулі. Дык вось згінуў, толькі ж не саўсім, бо пасле паўстаў моцай Божай з пад таго муру і развалінаў; і стаў жыць яшчэ і лепшы, мацнейшы і прыгажэйшы, чым быў перш, а валадарству яго ня будзе канца. І прыйшлі да яго ўсе народы свету і пакланіліся яму. (Усе задумаліся).

ЯКУБОК: Дядуля! Ты вельмі добра ўмееш тлумачыць басні: растлумач нам – што гэта быў смок, ці той змей пракляты?

ДАВІД: Добра, дора, дзеткі! Гэты змей – то быў і ёсць цяпер, самы найбольшы д’ябал – іхны князь – Луцыпар, нячыстая сіла.

ЯКУБОК: Ага, я так і думаў.

СЫМОНКА: А я думаў, што гэта можа чор!

ДАВІД: Дык гэта ж усё роўна. Вось гэты Луцыпар намовіў дарэчу – скусіў – нашых першых бацькоў – Еву, а пасле Адама.

СЫМОНКА: А што гэты Божы Чалавек? Такі адважны, сільны, мудры.

ДАВІД: Я як-жа вы думаеце самі?

ЯКУБОК: Я думаю, што гэта быў Майсей, каторы пакараў нягоднага Фараона ў Агіпце.

СЫМОНКА: А я думаю, што гэта быў Давід, каторы пакараў льва, а после яшчэ Голіята. (Да немага) – Ну, а ты як думаеш?

НЕМЫ: Му-у, ме-е-е! (Смяцца).

ДАВІД: Ня смейцеся, дзеці! Тут справа вельмі важная: Вялікі быў наш прарок Майсей, каторы пакараў Фараона і вывеў Ізраіла з Агіпту... Так, так: Майсей быў вялікі прарок, вялікі муж, правадаўца, пісьменнік Вожы, але перад гэтым Божым Чалавекам Майсей будзе такі малюсенькі, як дзіцятка – вось які той Божы Чалавек! (Дзеці вельмі заслуханы).

Вялікі і святы быў мой патрон, кароль Давід, каторы параў Голіята, о так, ён быў вялікі кароль, вялікі прарок, псалмісты і пакутнік, папярэднік і пра-прадзед Гэтага Божлага Чалавека.

Або хаця-бы прыпомніць прарока Іллю, ці Даніела, ці другіх – усе былі важны, на’т натхнёны праз Бога, але ўсе яны толькі папярэднікі і слугі таго Вялікага Вожлага Чалавека, бо тйо Чалавек ёсць... (падняўшы вочы і рукі ў гару і стаўшы на калені)... ёсць... Месыяш!

ЯКУБОК: Месыяш? А відзіш як!

СЫМОНКА Месыяш? Я і не падумаў аб Ім.

ДАВІД: Так, дзеці мае, так! Месыяш яшчэ не прыйшоў: яшчэ смок пракляты пякельны змей, пануе над зямлёю.

СЫМОНКА: Няхай ён прападзе! Паскудзтва...

ДАВІД: Прападзе ўжо сора: прыходзіць яму апошняя хвіліна. Месыяша чакае ўвесь свет. І я, хоць стары, чую ў сэрцы сваім, што яшчэ ўвяду Месыяша сваімі вачамі.

СЫМОНКА: А мы ці ўвядзім? Дзядуля, як ты думаеш?

ЯКУБОК: А можа прыйдзе сёння? Такая дзіўная ноч, проста аж мне жудка.

ДАВІД: Моц Божая вялікая, а мудрасць нам не панятна, а міласердзе Ягона – безканечна. “Сам Бог прыйдзе і вызваліць нас”: скрышыць пякельныя брамы і зломіць змяіную пыху. Месыяш прыйдзе ўжо сора, бо так прадказалі прарокі.

СЫМОНКА: О, так прыйдзе Месыяш, дык як пайду да яго на службу. Я буду яму служыць з цэлага сэрца!

ЯКУБОК: Добра, і я пайду з табой.

СЫМОНКА: Што ж ты ўмееш? От, я другое дзела! Я прынясу яму вадзі, хоць і здалёку – я ўмею трымаць збанок на галаве, так як бетлеемскія жанчыны – вось так: (паказвае, устаўшы) – і ня схіснецца і не зваліцца. Або напаяю яму плацкаў – такіх ляпешак – дужа смачных! З белай мукі: я ўмею пачы надта смачныя плацкі. А так! Гэта нічога, што я малы: мяне мама навучыла ўсякай кухоннай работы, от што! Бо на мяне і рабін бетлеемскі казаў, як я яму прыслужыўся, што я хлапец адным словам. А ты... (Абрывае, дзьмухае на агонь, пры гэтым кашляе ад дыму, после грэе ногі над агнём).

ЯКУБОК: А я ўмею нешта лепшае: у Ерузаліме, у святыні, ёсць на сценах многа намаляваных анёлаў. Дык і я намалюю для Месыяша анёлаў у ягонай хаце, столькі захочаш! – на сценах, на дзвярах, на печы і ўсюды. Я патраплю. Я праўда, у Ерузаліме ня быў, але я тых анёлаў нескалька разоў сніў і мой дзед казаў, што там на Сыёне дужа пекна. А я раз нарысаваў раніцай на мокрым

пяску цэлы караван і тут вярблюды (паказвае пальцам). Тагды ўсе мяне хвалілі. Ну, а пасле, як прыпакло сонца, дыя ўвесь рысунак прапаў. Вот што!

СЫМОНКА: А я ўмею прыгожа пяць: як я запяю для Месыяша, ды аж, аж вунь як будзе добра!

ДАВІД: (Падчас гаворкі дзяцей маліўся, ківаючыся і кланяўшыся да зямлі). – Ну, дзеці, вы, дзеці! Досыць. Дай-то Вялікі Божа, каб Месыяш прыйшоў у нашыя дні: тагды ўсе пойдзем Яму пакланіцца і будзем служыць. Аднак-жа запяць можам і цяпер, абы толькі што пабожнае: Бог нас тагды пацешыць.

ЯКУБОК: Можа запяём: “Там на Сыёне”?

СЫМОНКА: Добра! Альбо не – лепш запяём “Князю Анельскі”. (Прабуе ноту).

(Сымонка і Якубок пяюць; Давід уторыць, Немы спіць. Пяўцы ўносяць вочы ў неба, а Давід часам і рукі. Сядзіць на куркішках).

“Прыйдзі, о Князю Анельскі,

Магуты Бог Ізраэльскі!

Дай пацеху ў нядолі.

Ты надзея ўселюдзкая,

Цябе цэлы свет чакае,

Вызваль нас, вызваль нас з нядолі!

Божа, дай з неба нам расу;

Зямля, адзенься ў красу

Прыйдзі, ах прыйдзі скарэй!

Ты на хмарах к нам спусціся,

Нам сёння аб’явіся:

Пацеш нас, пацеш нас тваіх людзей!

СЦЭНА IV.

(Падчас астатніх строфкі “Пацеш нас” хор за сцэнай пяе ціхенька (піанісімо) – Gloria, gloria! (Заціхае).

СЫМОНКА: Негдзе чуваць п’яанне (Надслухівае).

ЯКУБОК: І я чуў, але гэта вельмі далёка. І надта ж прыгожы голас! Проста як бы анельскі.

ДАВІД: Бог з вамі, мае дзеці: гэта мусіць рэха нашых галасоў. Гдзе ж бы тут, на тайо пустыні, магло быць чыё п’яанне, і та сярод глухой ночы?.. У такой цішы рэха вельмі ясна адбіваецца і варачаецца назад.

СЫМОНКА: }

ЯКУБОК: } А можа і рэха...

ХОР: (Піанісімо, крэшчэндо): Gloria...Gloria...

СЫМОНКА: Дзядуля, чуеш? Ізноў... (Надслухоўваюць).

ХОР: (Крэшчэндо): Gloria, gloria in excelsis Deo!..

ДАВІД (Падае на твар, пасле на каленях): Ах, мой Божа, веру Табе! Вось віджу тую самую яснасць і галасы, што чуў і бачыў сягоння ўва сне. Дзеці мае! Будзем маліцца. Паўтарайце са мной. – Божа Абрагама!.. Божа Ізаака!.. Божа Якуба!.. Зжалься над намі.

СЫМОНКА }

ЯКУБОК (На каленях, а Давід падняўшы рукі ў гару. Хлопцы паўтараюць за дзедам. Дзед вельмі сільна акцэнтуюе “Якуба”).

СЦЭНА V.

АНЁЛ (Уваходзіць. Яснасць б’е ад яго): Ня бойцеся, пастушкі! Бо аб’яўляю вам вялікую радасць, каторая будзе і ўсяму народу, бо сёння нарадзіся вам Збавіцель, каторы ёсць Хрыстус-Месыяш – у стаенцы Бетлеемскай. А такі вам даю знак: ідзіце да Бетлеем, знайдзіце там дзіцятка паложана ў жолабе і Марыю Матку Ягоную.

ХОР (форте): Gloria, gloriainexcelsisDeo!.. (Тры разы).

ЯКУБОК (Будзіць нямога): Уставай, паглядзі!

НЕМЫ: Му-у-у, м-е-е-е. (Устае і адразу падсуваецца да Анёла і хватае яго за сукенку. Давід Хоча затрымаць Немага, але ён вырываецца).

ДАВІД: А, Божачка, што яму зрабілася?

НЕМЫ: Му-у-у, ме-е-е! (Прыпадае да ног Анёла).

АНЁЛ (Дае Давіду знак, каб не чапаў немага): І яшчэ даю вам другі знак: вось прагаворыць гэты немы і язык ягоны развязацца Боскай моцай, каб вы пазналі аб’яўленую праўду, што як ёсць пасланы праз Бога.

НЕМЫ: Му-у-у, ме-е-е-е! О, го, го-о-о-о! (Пачынае смяцца, пляскаць ў далонкі. После прыпадае да Давіда і, цалуючы яго ў руку, гаворыць:) – Дзядулька мой, Дзядунка! (Да хлопцаў) – Браточкі мае, міленькія, я ўжо ня буду немы! (Анёл нязначна выходзе са сцэны).

СЦЭНА VI.

СЫМОНКА }

ЯКУБОК } (На перабой): Гаворыць, гаворыць, ай, ей! (Бьюць і далоні): Гавары яшчэ, гавары! Ці ўсё ўмееш? Ну, ну!

НЕМЫ: Ах, які я шчаслівы! Такі самы як і вы.

ЯКУБОК: А гдзе анёл? Толькі што быў тут.

СЫМОНКА: Знік, прапаў! Ах, які ён хорошы.

ЯКУБОК: Хорошы, то хорошы, але гдзе ён? Гдзе ён?

НЕМЫ: Што ён вам гаварыў? Я тагды яшчэ нікога ня мог ані чуць, ані гаварыць. Але цяпер я ўсё чую і магу гаварыць, так як і вы. Вот што!

УСЕ: Дзякуй Богу, дзякуй Богу!

НЕМЫ: Калі я спаў, дык відзеў праз сон, як прыйшла да мяне добрая, якая Паня з маленькім дзіцяткам: яна і кажа: “Прасі Анёла, а ён табе развяза язык”. Ну, як я прабудзіўся – віджу Анёл – я да яго, а дзядуляня пускае... О, каб вы ведалі, як цяжка немаму жыць на свеце! Хочаш што сказаць, ды толькі му-у-у, ме-е-е!..

ДАВІД: Дзеці мае, даражэнькія! Паслухайце: Я цэлае жыццё маліўся Богу, каб пазволіў мне перад смерцай аглядаць па свае вычы Месыяша-Збавіцеля. І вось Бог мяне паслухаў. Дзякуй Табе, Божа Найвышэйшы! (Падае на зямлю і б’е паклон) – А цяпер пабяжым да Бетлеем: аддадзём паклон Месыяшу і ягонай Матцы і будзем ім служыць на векі!

СЫМОНКА: Пойдзем усе, а я пабягу наперад.

ЯКУБОК: А як пакінем авечкі? На прошлай нядзелі шакалы разарвалі пад Бетлеем дзесяць авечак. Можа ты, Сымонка, астанешся папасвіць: як мы вернемся з стаенкі, тагды пойдзеш і ты – мы цябе пусцім, ня бойся.

СЫМОНКА: Ога, каб я ды астаўся! Не, браток, я пабягу самы першы: я буду Месыяшу служыць, а ты сядзі сабе тут, калі хочаш.

ДАВІД: Бог Найвышэйшы, каторы нам паслаў Анёла, Госпад Міласэрны, каторы ўчыніў цуд для гэтага нямовы – Ён (узносіць рукі ў гару) – будзе сцерагчы нашыя стады і нічога благога ім ня станеца. А мы пойдзем да Бетлеем усе! Божа, будзь пахвалёны! Сятое Імя Тваё! Сабаот! (Падае на зямлю).

ЯКУБОК: Убачым таго прыгожага анёла.

СЫМОНКА: Што там Анёл – Месыяша ўбачым, а я буду яму служыць!

НЕМЫ: І тую добрую Паню, што мяне паратавала і Божае Дзіцятка.

УСЕ: (Пачынаюць кружыць па сцэне, кругом агнішча: наперадзе Сымонка, после Немы, Якубок і, крышку астаючыся, Давід. Пяюць.)

- Пойдзем, пойдзем у стаенку,

Будзем бачыць там паненку,

Што Езуса нарадзіла

І не сенцы палажыла

(два разы)

Ты ад веку быў чаканы,

Праз прарокаў пажаданы:

Бог Прадвечны у Дзіцяці,

А мы будзем аглядаці.

(два разы)

(Пад канец другой строфкі выходзяць са сцэны і пяюць далей за сцэнай, шчасліўцы).

- Усіх людзей Бог корміць, бача,

А тут Езус ў стайні плача.

А ці ж гэта справядліва?

Ў небе дзіва, людям дзіва.

(два разы)

СЦЭНА VII.

СЫМОНКА: (Выйшаў першы. Убягае ўзноў на сцэну) Ах Божа мой, Божа! Я-ж забыўся торбы: а тут мае пляцкі. (Ускладае торбу). Смачныя пляцкі! Ахвярую іх Месыяшу. (Выбягае, забыўся палкі).

(Зара варачаецца). Вот табе на! Забыўся палку ўзяць, а Якубок можа першы будзе ў стаенцы... Нічога, даганю яго! (Хваціўшы палку, знікае за сцэнай і даганяе. Агонь тухне). Чуваць яшчэ пяннее, яле штараз цішэй:)

- Люзі цяжка саграшылі

і на пекла заслужылі:

Людзей грэшных Бог шкадуе

І ад пекла на нас ратуе.

(два разы)

(Куртына западае).

